

Subjektivita v mezinárodním právu

Případ Tchajwan

Situace: Tchajwan se poprvé objevil na evropských mapách v roce 1517 poté, co jeho břehů dosáhli portugalsí mořeplavci. Následně získaly ostrovy Formosa a Pescadores (geografické názvy pro politický pojem „Tchajwan“) pod kontrolu Holanďané, kteří zde vládli až do roku 1662, kdy se na ostrovech vylodily čínské jednotky. Tchajwan zůstal v čínské rukou až do konce 19. století, ale samostatnou čínskou provincií se stal až roku 1887. Čína navíc ovládala pouze 45% ostrova, přičemž na zbylém území ve vnitrozemí žili původní obyvatelé. Po prohrané Čínsko-japonské válce Čína v roce 1895 postoupila na základě Smlouvy ze Shinoseky ostrovy japonskému císaři. Tchajwan zůstal v držení Japonska až do 2. světové války.

V roce 1943 se Spojenci na Káhirské konferenci shodli, že po porážce Japonska by měl Tchajwan připadnout Číně. Po kapitulaci Japonska z roku 1945 pak na základě Nařízení č. 1 generála Douglase MacArthura přijal Čankajšek kapitulaci japonských vojenských jednotek na Tchajwanu. Mezitím však v pevninské Číně probíhal občanský konflikt mezi Kuomintangem (pod vedením Čankajška) a Komunistickou stranou Číny (pod vedením Mao-Ce-Tunga), jenž následně vyústil v občanskou válku (1945-1949). Tato válka skončila vítězstvím Čínské lidové osvobozené armády a vyhlášením ČLR roku 1949. Poražená Čankajškova vojska uprchla na ostrov Tchajwan, kde bylo vytvořeno „dočasné“ hlavní město Čínské republiky v Tajpeji. Kuomintang neuznal ČLR a udržuje kontinuitu Čínské republiky vzniklé roku 1911.

Na mezinárodním poli byl s ohledem na probíhající studenou válku dlouhá léta úspěšnější Čankajšek. OSN a drtivá většina západních mocností uznala Čankajškovu Čínskou republiku za jediného legitimního zástupce jak vnitrozemské Číny, tak Tchajwanu. Tento stav vydržel až do října roku 1971, kdy Valné shromáždění OSN přijalo rezoluci č. 2278. Touto rezolucí byla uznána vláda ČLR za jediného oprávněného zástupce Číny v OSN. Zástupci ČLR tak mj. nahradili Čankajškovu vládu v Radě bezpečnosti OSN. Většina států uznala ČLR namísto Čínské republiky v následujících letech (např. USA roku 1979). V současné době tak uznává Čínskou republiku (Tchajwan) pouze 25 států, převážně z Afriky a Střední Ameriky. Těchto států však stále ubývá – posledním příkladem je Grenada, která ukončila diplomatické styky s Tchajwanem a uznala ČLR 20. ledna 2005 (ke stejnému kroku se odhodlala roku 2004 Dominikánská republika a Vanuatu).

ČLR i Čínská republika zastávají odlišná stanoviska ohledně nezávislosti Tchajwanu. ČLR zastává politiku „jedné Číny“ a považuje Tchajwan za provincii pevninské Číny. ČLR tvrdí, že „Tchajwan je historicky součástí Číny již od starověku“ a „status Tchajwanu jako součásti pevninské Číny byl potvrzen v závěrech jak Káhirske konference z roku 1943, tak Postupimskou konferencí z roku 1945“. Mezi další argumenty ČLR patří mj. následující skutečnosti: (1) nárok ČLR byl potvrzen v kapitulaci Japonska z roku 1945; (2) Čínská republika přestala vznikem ČLR 1. října roku 1949 existovat; (3) vláda ČLR je od roku 1949 jediným legitimním nástupcem Čínské republiky; (4) ČLR má nárok na Tchajwan na základě norem mezinárodní sukcese států; (5) Tchajwan nespĺňuje všechny předpoklady státnosti ve smyslu Montevidejské úmluvy z roku 1933, neboť není členem OSN a je uznáván pouze 25 státy. ČLR dala jasně najevo, že hodlá na Tchajwanu vojensky intervenovat ve třech případech: (1) v případě vyhlášení nezávislosti Tchajwanu; (2) v případě napadení Tchajwanu zvnějšku; a (3) pokud Tchajwan definitivně odmítne znovusjednocení s pevninskou Čínou.

Na druhé straně, zastánci nezávislosti Tchajwanu argumentují opačně. Kapitulační listiny Japonska dle nich zajišťovaly pouze příměří a stanovily dočasný kompromis ve věci správy Tchajwanu (který počítal s následným uzavřením mírové smlouvy), a tudíž tímto aktem nedošlo k postoupení Tchajwanu. K postoupení Tchajwanu tak došlo až roku 1951 na základě Smlouvy ze San Franciska, kde se Japonsko vzdalo nároků na Tchajwan a přenechalo správu Tchajwanu jejím obyvatelům v souladu se zásadou sebeurčení národů. Zastánci nezávislosti taktéž poukazují na skutečnost, že v textu japonské kapitulace není žádná zmínka o Káhirske konferenci ani o výslovném postoupení Tchajwanu. Dále argumentují, že (1) tvrzení, že Tchajwan byl součástí Číny, je sporné; (2) Tchajwan byl v době vzniku Čínské republiky roku 1911 *de jure* součástí Japonska, a tudíž nebyl součástí pevninské Číny; (3) závěry Káhirske konference jsou pouze nepodepsaným tiskovým prohlášením, které nemá žádné právní následky; (4) klíčovými instrumenty jako Sanfranciská a Tajpejská úmluva neobsahují žádná ustanovení o cesi Tchajwanu ze strany Japonska ve prospěch Číny; (5) Tchajwan splňuje všechny čtyři nezbytné prvky státu v souladu s Montevidejskou úmluvou z roku 1933; (6) Vídeňská úmluva o mezinárodní sukcesi států z roku 1978 dosud nevstoupila v platnost; a (7) tchajwanský lid má právo na sebeurčení v souladu s čl. 76b a 77b Charty OSN a závěry Jaltské konference. Nároky Čínské republiky na pevninskou Čínu zůstávají nejasné.

Otázky:

1. Jaký právní status má Tchajwan podle mezinárodního práva?

- a) Které předpoklady musí být splněny podle Montevidejské úmluvy z roku 1933, aby mohl být určitý subjekt považován v mezinárodním právu za stát?
 - b) Je členství státu v OSN nezbytným předpokladem jeho subjektivity v mezinárodním právu?
 - c) Rozeberte pozice pevninské Číny (*People's Republic of China*), Číny ostrovní (*Republic of China*) a ostatních členů mezinárodního společenství.
 - d) Mají obyvatelé Tchajwanu právo na sebeurčení?
 - e) Má ČLR nárok na území Tchajwanu na základě platných pravidel mezinárodní sukcese?
2. Jakou roli hraje uznání státu ostatními subjekty mezinárodního práva?
 - a) Jedná se o akt konstitutivní nebo deklaratorní?
 - b) Je uznání státu ostatními členy mezinárodního společenství nezbytným předpokladem subjektivity státu v mezinárodním právu?
 - c) Jaký je rozdíl mezi uznáním státu a uznáním vlády?
 - d) Jakým způsobem postupovaly ostatní státy při uznání vlády reprezentující Čínu jako stálého člena Rady bezpečnosti OSN?
 - e) Jakou roli hrálo uznání v případě rozpadu bývalé Jugoslávie?
 - f) Rozeberte rozdíly mezi teorií a praxí. Jmenujte a stručně rozeberte sporné případy v mezinárodním právu – např. Tureckou republiku Severního Kypru (TRNC), Náhorní Karabach, Čečnu apod.
 3. Jakým problémům mohou čelit vnitrostátní orgány ČR, pokud není jednoznačně stanoven právní status Tchajwanu v mezinárodním právu?

Povinná literatura:

1. ČEPELKA, Č., ŠTURMA, P.: *Mezinárodní právo veřejné*, Praha, Eurolex Bohemia, 2003, str. 83-87
2. HEUSER, R.: Taiwan, In *Encyclopedia of Public International Law*, Vol. IV, 2000, str. 753-760
3. POTOČNÝ, M., ONDŘEJ, J.: *Mezinárodní právo veřejné, Zvláštní část*. 4th edition, Praha, C. H. Beck, 2003, str. 20-26 (marg. 39-47)
4. SEIDL-HOHENWELDERN, I.: *Mezinárodní právo veřejné*. Praha, Codex Bohemia, 1999, str. 130-139 (marg. 622-682); a str. 205-206 (marg. 1159-1161)
5. SHAW, M.: *International Law*, Cambridge, 5th ed., 2003, str. 211-212
6. Montevidejská úmluva o právech a povinnostech států (1933), In POTOČNÝ, M., ONDŘEJ, J.: *Obecné mezinárodní právo v dokumentech*. 2.vydání, Praha, C. H.Beck, 2004, str. 17
7. Political status of Taiwan (http://en.wikipedia.org/wiki/Political_status_of_Taiwan nebo <http://encyclopedia.thefreedictionary.com/Political%20status%20of%20Taiwan>)

Doporučená literatura:

1. ČEPELKA, Č., ŠTURMA, P.: *Mezinárodní právo veřejné*, Praha, Eurolex Bohemia, 2003, str. 61-63
2. CHEN, L., Taiwan's Current International Legal Status, *32 New Eng.L. Rev.* 675, 1998, str. 675-683
3. CHIENG, Y.-F.: One-China Policy and Taiwan, *28 Fordham Int'l L.J.* 1, 2005, str. 1-87
4. MALENOVSKÝ, J.: *Mezinárodní právo veřejné, jeho obecná část a poměr k vnitrostátnímu právu, zvláště k právu českému*, 4. vydání, Brno, Doplněk, 2004
5. Mezinárodní politika je cynická, *Respekt*, č. 2, 2005